

Paramasastra Basa Jawa Baku jangkep aksara Jawi lan Sandhangane

Kawruh basa.com - Paramasastra tegesipun *kaluwihaning*. Nanging menawi kababar langkung lebet, *Paramasastra* yaiku ngelmu kang nyinau babagan penulisan, aksara, wanda sarta tataning tembung lan ukara ing basa Jawa. (Paramasastra yaitu ilmu yang mempelajari tentang penulisan, aksara, ejaan/ bacaan Jawa, serta tata bahasa dan kalimat dalam bahasa Jawa)

Dene purwanipun hingkang karsa hanganggit wasta Empu Ajisaka, hing sasampunipun jemeneng Nata wonten ing nagari Purwacarita, inggih ing Medhankamulan ajejuluk Prabu Widyaka. Ing nalika panganggitipun, asarembug kaliyan ingkang rayi sakawan, inggih punika:

1. Resi Brahandang
2. Resi Braradya
3. Resi Brarunting
4. Resi Canthaka Sandi

Nanging tembungipun taksih tembung Kawi, lajeng kasantunan tembung Jawi dening Penjenenganipun Suwargi R.Ng. Ronggowarsito, Pujangga Agung ing negari Surakarta Hadiningrat.

Hanacaraka (Carakan)

Cacahing carakan kalihdasa, inggih punika kados ing ngandhap menika:

ha: ഹ, na: ണ, ca: ങ, ra: റ, ka: ക

da: ഡ, ta: ള, sa: ഴ, wa: ഡ, la: ഴ

pa: പ, dha: ധ, ja: ള, ya: ഴ, nya: ഴ

ma: മ, ga: ഗ, ba: ള, tha: ള, nga: ഴ

Aksara Jawi ing nginggil punika ugi winastan:

1. **Aksara Denta**: Mila winastan mekaten, Denta punika tegesipun "pethak" pinirit taksih resik, dereng mawi sandhangan.
2. **Aksara Legena utawi Nglegena**: mila winastan Legena utawi nglegena tegesipun "wuda" dereng mawi sandhangan.
3. **Kalpaprana**: Mila winastan Kalpaprana ingkang tegesipun "Embaning manah "dados" "awak". Pinirit saking manah saestunipun manah langkung ageng tinimbang awak. Mila aksara alit winastan kalpaprana.

Bab Panyerating Aksara Jawi

Bab panyerating Aksara Jawi punika satunggaling bab ingkang wigatos sanget tumrap para priyantun ingkang ngudi , ngleluri lan ngluhuraken kabudayan Jawi, kalebet kasusastran Jawi. Panyerating aksara Jawi punika satemenipun kedah sinerat wonten ing sangandhaping garis, dene amrih terangipun kados ing ngandhap punika:

Garis menggah tumrap panyerating aksara Jawi anggadhahi kajeng ingkang wigatos, inggih punika anedahaken lan hamujudaken pitedah luhur, inggih punika "Hangger Paugeraning Pangeran" ingkang kedah kita junjung inggil lan kita luhuraken.

Tembung "Hangger Paugeran" punika ugi saged dipun wastani: Tatanan, Pranatan, Aturan - Hukum, Kaidah, lan sanes-sanesipun kala wau prayoginipun kedah kita tuhoni lan kita tindakaken ingkang sak sae-saenipun, amrih anggen kita gesang ing alaming bebrayan agung saged manggih rahayu wilujeng nir-baya, nir-sikara, satemah saged manggih gesang ingkang tentrem lan wilujeng.

Dados sak sintena kemawon ingkang sampun pana caranipun panyerating aksara Jawi kados ing andharan nginggil, mboten badhe wantun-wantun hangewai caranipun nyerat, kedahipun nggandhul garis lajeng dipun ewahi tumumpang garis. Dene menawi sampun ewah caranipun nyerat, suraos ingkang kinandhut luhur ugi lajeng ewah suraosipun.

Aksara Jawi punika satemenipun mujudaken gegambaran badan kita utawi tiyang gesang wonten ing alam donya. Pramila aksara Jawi punika jangkepipun lajeng katambahan sandhangan (sandhanganing aksara) utawi sandhanganing tiyang gesang.

Dene bab sandhanganing tiyang gesang badhe kula andharaken maligi ing bab sanes, amargi isi suraos lan pitedah ingkang lebet, mboten saged menawi namung dipun ayati kanthi maos kemawon, nanging ugi kedah sarana lampah lan ngolah raos.

Baca juga [Aksara Jawa: Penjelasan dan maknanya](#)

Mangertosi sandhanganing Aksara Jawi

Sandhanganing Aksara Jawi punika ugi winastan "Aksara Nung Swara" ingkang tegesipun "Utamaning Swara". Dene warnanipun sandhangan aksara Jawi punika kados ing ngandhap punika:

Arane Sandhangan	Wujud	Tegese	Conto
n		Sirah	ꦤꦶ : Siji

Arane Sandhangan

Wujud

Tegese

Conto

Tarungan
(Taling Tarung)

Kuping Kiwa

ꦏꦸꦥꦶꦁꦏꦶꦮ :
Kowe

Layar

Mata/Mripat

ꦩꦠ :
Layar

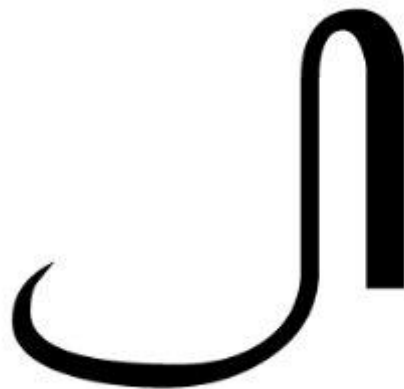
Keret

Pajaleran

ꦥꦗꦭꦺꦫꦤ :
ꦏꦺꦴꦱꦺꦏ :
Kresek

Pangkon

Tiyang Lenggah

ꦠꦶꦲꦁꦭꦺꦁꦒ :
ꦠꦺꦁꦤ

Arane Sandhangan

Wujud

Tegese

Conto

Cecek

Irung

ꦲꦶꦁ : Ing

Gembung

Asta Kiwa

Suku

Sikil

ꦱꦶꦏꦶꦭ : Buku

Pepet

Embun-embun

ꦲꦩꦸꦤ꧀ꦲꦩꦸꦤ꧀ :
Saged

Wignyan

Cangkem/Tutuk

ꦕꦁꦏꦺꦩ꧀ :
Gajah

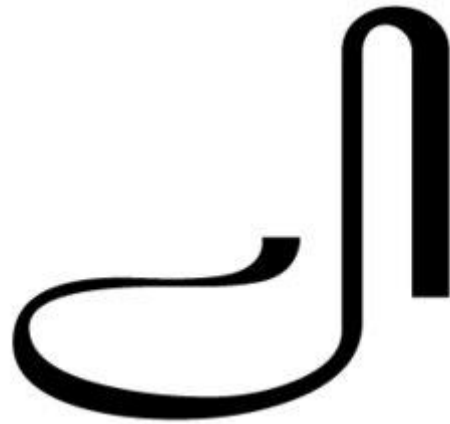
**Arane
Sandhangan**

Wujud

Tegese

Conto

Pengkal

Asta Tengen

ꦲꦠꦠꦠꦺꦤ꧀ :
Kyai

Talingan

Kuping Tengen

ꦏꦸꦥꦶꦁꦠꦺꦤ꧀ :
Jare

Cakra
(Guwung)

Dhadha

ꦢꦲꦢꦲ :
Krasa

Hulu (Wulu)

Milanipun winastan "hulu" sarta "cecek" tegesipun "irung". Nanging "hulu cecek" winastan malih "anuswara" ingkang tegesipun utamining swara saking grana, sabab swara punika dhangnipun wonten ing grana.

Winastan malih "humyataka" tegesipun "humarak", sabab grana punika saged nyelakaken ambet ingkang tebih, kadasta : ambet arum, amis, lan sasaminipun. Ugi winastan malih "padarakan" ingkang tegesipun "tata-tata", sabab grana punika raosipun landhep. Yen amambet wangi kaliyan amambet bacin saged hambedakaken.

Layar

Layar tegesipun "mata utawi mripat". Mila winastan "hulu layar" utawi "hulu layang" tegesipun "sirahing kawruh".

Winastan malih "hasilaran" tegesipun "lepas", winastan malih "repa" tegesipun "idep" sabab mripat punika panggenan idep.

Wignyan

Wignyan tegesipun "cangkem" utawi "tutuk". Mila winastan Wignyan dene saged micara. Winastan malih "Sagnyan", tegesipun "papaken", sabab tutuk punika yen wicanten saking pakening manah.

Winastan malih "Wirsajja" menawi kaserat Jawi () ingkang tegesipun "awon sae".

Winastan malih "awirsajja" menawi kaserat Jawi () ingkang tegesipun "langkung sae".

Cakra

Cakra tegesipun "dhadha" utawi "mider" utawi malih "sardaga", ingkang tegesipun "panyana", amendhet saking panyakraning manah.

Keret

Keret tegesipun "pajaleran". Mila winastan "suku keret" sabab gegolongan suku, winastan malih "srengkara" ingkang tegesipun "aben manis"

Suku Pengkal

Mula winastan "Suku Pengkal" kaliyan "suku gembung" dene sami gegolonganing suku, winastan malih kalih-kalihipun punika "wibaksya", ingkang ngemu teges "langkung prigel".

Dene "suku" ingkang sakyektosipun winastan "suku mulya" manawi kaserat Jawi ()

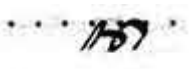

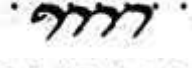
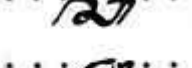
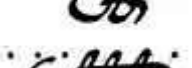
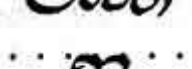

) ingkang tegesipun suku lumampah.

Pangkon

Pangkon tegesipun inggih "pangkon tiyang lenggah". Mila pejahan punika winastan pangkon. Dene aksara ingkang pejah punika pinangku dening ingkang mejahi, dados anedahaken yen kendel.

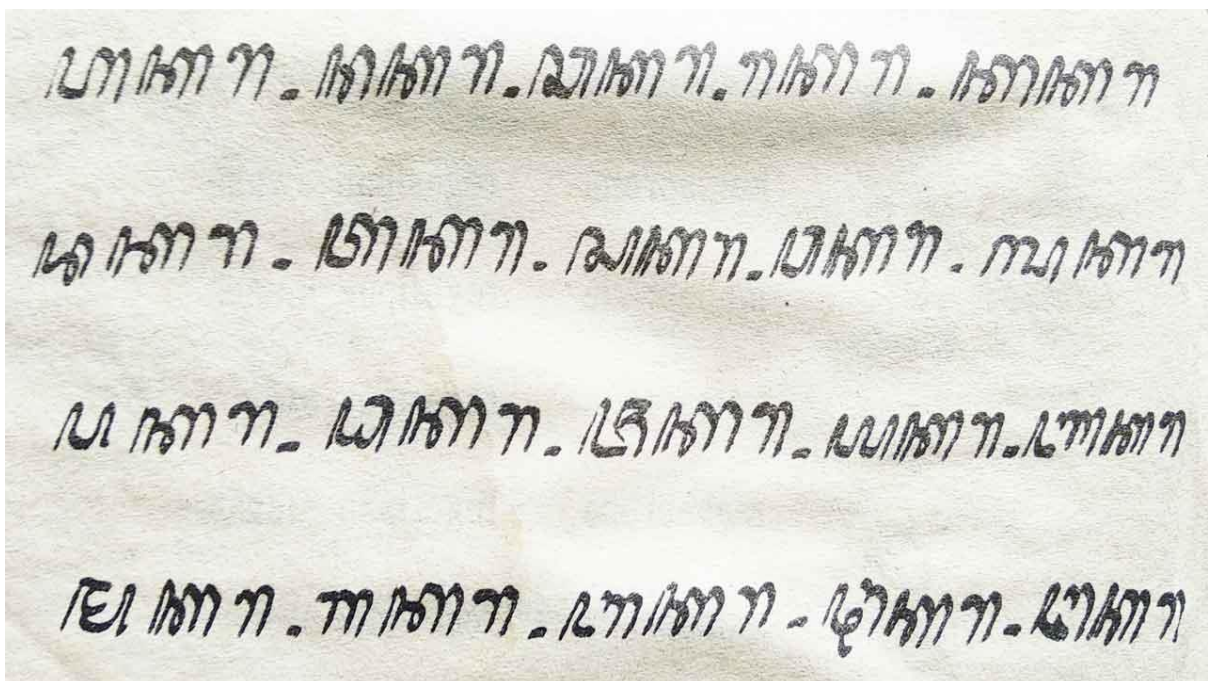
Katerangan Aksara Jawi satunggal-tunggalipun

No.	Aksara latin	Aksara Jawa	Warnane	Tegesipun
1	Ha		kalpaprana	awak
			mahaprana	manah
2	Na		denta	untu
			mahaprana	manah
			murda	sirah
3	Ca		kalpaprana	awak
			mahaprana	manah
			pasang yogyapara	panuju
4	Ra		kalpaprana	awak

No. Aksara latin	Aksara Jawa	Warnane	Tegesipun
5 Ka		kalpaprana mahaprana	awak manah
6 Da		kalpaprana dwita	awak sungsum (sungsun)
7 Ta		kalpaprana pasang yogyapara maha prana murda	awak panuju manah sirah
8 Sa		denta murda talawya mahaprana pasutti	cethek sirah srengenge manah suci
9 Wa		kalpaprana mahaprana	awak awak
10 La		mahaprana mahaprana	manah manah
11 Pa		kalpaprana pasang yogyapara palya mahaprana	awak panuju awak manah
12 Dha		kalpaprana mahaprana	awak manah
13 Ja		kalpaprana mahaprana	awak manah
14 Ya		kalpaprana	awak

No. Aksara latin	Aksara Jawa	Warnane	Tegesipun
15 Nya		kalpaprana yogyapara	awak panuju
16 Ma		kalpaprana	awak
17 Ga		kalpaprana mahaprana	awak manah
18 Ba		kalpaprana mahaprana	awak (hita = wiwitan) manah (wilutan)
19 Tha		kalpaprana mahaprana	awak manah
20 Nga		kalpaprana	awak

Wondena sadaya wau sami tinembungan kara, ngkang "awak asara" dereng sinandhangan kados ing ngandhap punika.

Jika terdapat kata atau kalimat bahasa Jawa di atas yang belum anda pahami dalam bahasa Indonesia, silahkan kunjungi [Kamus Bahasa Jawa](#)